

תקציר

מחקר זה בחן את התנהגות איתור המידע של עורכי הדין בישראל ושאלות המחקר בחנו מכלול היבטים של נושא זה. שתיים מתוכן עסקו בצרכי המידע של עורכי הדין בישראל ובמסגרתן נבחנו סוגי מידע הנחוצים לעורכי הדין בישראל בעיסוקם בעריכת דין, והתפקידים המקצועיים שמלאים עורכי הדין בישראל לרבות בהתייחס לסוגי המידע הנחוצים להם לגבי כל תפקיד. צמד שאלת מחקר נוספות עסק במקורות המידע בשימוש עורכי הדין בישראל לצורך איתור מידע משפטי, וכיצד מתפלגים מקורות מידע אלו על פי תדירות השימוש בהם ורמת חשיבותם עבור עורכי הדין בישראל, כמו גם האם יש מקורות מידע שאינם בשימוש בעיסוק בעריכת דין או שהשימוש בהם מצד עורכי הדין בישראל הוא לעיתים רחוקות בלבד, ואם כן - מהן הסיבות לכך. שאלת מחקר נוספת בחנה האם ובאיזו מידה התנהגות איתור המידע של עורכי הדין בישראל מתאימה למודל שהציגו אל-דאיהני ואופנהיים (Al-Daihani, 2003; , 2008) (Al-Daihani & Oppenheim), המשמש כמודל מסגרת במחקר זה, תוך שנעשתה התייחסות קונקרטית לחמשת היבטי המודל: האצלה, חיפוש פעיל, חיפוש סביל, חיפוש נמשך והבחנה מקרית. שאלת מחקר נוספת עסקה בהתנהגותם של עורכי הדין בישראל לאחר איתור מידע ובחנה את היבטי הערכה, שימוש (שיתוף) ושמירה של מידע בעיסוקם. שאלת מחקר אחרונה, רוחבית, בחנה האם מתקיימים קשרים מובהקים בין מאפיינים דמוגרפיים ומקצועיים שונים שנבחנו, לבין היבטי התנהגות המידע דלעיל של עורכי הדין בישראל.

המחקר יישם מתודולוגיה משולבת (Mixed Method) שהורכבה משני מערכים, הראשון כמותי והעוקב לו איכותני (היינו, QUAN ^qual), והתבצעה במתכונת של מחקר מסביר. בשני השלבים נאספו נתונים בדרך תגובתית מצד המשתתפים: בשלב המחקר הכמותי היה זה באמצעות שאלון סקר מובנה (נתונים מ-142 שאלוני סקר מלאים מצד עורכי דין פעילים בישראל, מתוך 1,307 שאלונים שמוענו בדואר לעורכי דין בישראל על סמך דגימה הסתברותית שיטתית חד-שלבית עם נקודת התחלה אקראית וללא דפוס חוזר; זהו שיעור מענה של כ-11%) ובשלב המחקר האיכותני הנתונים נאספו באמצעות עשרים ראיונות עומק מובנים למחצה. שילוב זה בין שאלון סקר לבין ראיונות עומק מובנים למחצה מקובל במחקרי התנהגות איתור מידע.

עורכי דין נבחרו כאוכלוסיית מחקר בשל שילוב מספר סיבות יחדיו: גודלו היחסי של מגזר עורכי הדין בישראל וחשיבותו הציבורית; מרכזיות, עתירות ומורכבות המידע בעיסוק בעריכת דין; כמו גם סביבת המידע המקצועית, שנחזית להיות מורכבת ומתפתחת, בה פועלים עורכי הדין בישראל; בד בבד עם חסר יסודי בידיעות אמפיריות על התנהגות איתור המידע של עורכי הדין בישראל, בשל כך שטרם נעשה מחקר מידעני אמפירי מקיף בנושא זה ובהיבטיו וגם אין בנמצא מודל שמסביר את התנהגות איתור המידע המקצועית של עורכי הדין בישראל - ומתקיים פער ידע ממשי בנדון דידן.

נוסף על כך, מחקר אודות התנהגות מידע של עורכי דין יכול להוסיף לידע הקיים בדיסציפלינות של מדעי המידע והמשפטים ולהעשירן בתובנות אמפיריות בדבר התנהגות מידע פרופסיונלית בכלל, ובעיסוק בעריכת דין בפרט. כולם, במצטבר, מלמדים על הצורך המשמעותי בחקר מעמיק של התנהגות איתור המידע של עורכי הדין בישראל. מימושו של מחקר זה גם עולה בקנה אחד עם קריאות בספרות המקצועית לקיום מחקרים שייבחנו את ההיבטים הספציפיים והמיוחדים של התנהגות איתור המידע של עורכי דין, לרבות על ידי חוקרים בעלי ניסיון מקצועי מעשי בעיסוק הנחקר, במקרה זה - עריכת דין; כפי שאכן מתקיים במחקר זה.

ממצאים עיקריים העולים משילוב שני מערכי המחקר, מצביעים בין היתר (ומבלי למצות) כדלקמן:

- עורכי הדין בישראל פועלים בעיסוקם במעין דואליות מקצועית: המשלבת רגולציה מקצועית אתית פרוצדורלית וענפית ברורה ושמרנית לצד דינמיות והתפתחות מתמדת של המשפט הנוהג.
- תריסר אילוצים מקצועיים ועוד אילוץ פרטי זהו שמתקיימים בעיסוק בעריכת דין בישראל ומשפיעים על סביבת המידע של עורכי הדין: אתיקה ואחריות מקצועית, עומס עבודה, לחץ זמן, עלויות כספיות, מורכבות טכנולוגית, היעדר חלופה, אילוצי שפה, גוף משפט חסר, גוף משפט נסתר, ולצדו גודש מידע, וכן תלות בצד שלישי ואילוצים בירוקרטיים, כמו גם איזון בין עבודה לבין משפחה וחיים אישיים.
- למידע בכללותו ועל סוגיו השונים, קנויה משמעות רבה בעיסוק בעריכת דין והמידע והידע שמחולל עיבודו הפרופסיונאלי הם האמצעי העיקרי בידי עורכי הדין בישראל לבחינת המקרים הממשיים הבאים בפניהם, הקשרם המעשי, ולפריסת מגוון הפתרונות ואפשרויות הפעולה בסוגיות המתעוררות בהם.
- נחוץ לעורכי הדין בישראל מידע משלושה סוגים, במגוון רחב של נושאים ועניינים: מידע משפטי, מידע הקשור למשפט, ומידע היקפי שאינו משפטי; כאשר מידע הקשור למשפט נחוץ לעורכי הדין בישראל באופן מובהק יותר ממידע משפטי, וכי שניהם נחוצים באופן מובהק יותר ממידע היקפי שאינו משפטי. יתר על כן, שככל שמידת הנחיצות של אחד מסוגי המידע עולה - גוברת גם נחיצותם של יתר סוגי המידע.
- חקיקה, פסקי דין מלאים ותמצית פסקי דין הם פריטי המידע המשפטי הנחוצים ביותר לעורכי הדין בישראל; בעניין זה הובהר כי מידע משפטי הוא מכנה משותף לעוסקים בתחומי משפט שונים באשר הוא אבן בסיס לעיסוקם של כלל עורכי הדין בישראל. פרטים מזהים על הלקוח וצדדים מעורבים, רקע עובדתי ומידע על צרכיו של הלקוח נמצאו להיות פריטי מידע קשור למשפט שנחוצים במידה הרבה ביותר לעורכי הדין בישראל; ובהתייחס למידע היקפי שאינו משפטי נמצא כי מידע בעל-פה וגם בכתב בתחום שאינו-משפטי אך קשור לסוגייה משפטית שבטיפול עורך הדין (במובחן מלעניין אדמיניסטרטיבי) הוא המידע ההיקפי הנחוץ ביותר, כאשר תחומי המידע ההיקפי הנחוצים ביותר הם מידע חדשותי בתקשורת הכתובה והמשודרת, מידע עסקי במישור המיקרו וכן מידע מתחום הכלכלה במישור המאקרו. ראינות העומק הוסיפו והצביעו כי בקרב חלק מעורכי הדין בישראל צורך זה במידע היקפי שאינו משפטי

עשוי לדעוך עם צבירת ותק מקצועי והעמקת הניסיון המקצועי בתחום העיסוק בו מדובר.

- למעלה ממחצית עורכי הדין בישראל נדרשו בעיסוקם בעריכת דין בשנה האחרונה למידע אדמיניסטרטיבי. בראיונות העומק זוהתה תופעה של העסקת גורם מומחה לביצוע מטלות אדמיניסטרטיביות, שמצמצם ומרכז את היקף השקעתם של חלק מעורכי הדין בישראל בטיפול במטלות מסוג זה וממילא גם את היקף המידע שנדרש להם בעניינן.
- מידע משפטי נחוץ לעורכי דין-גברים באופן מובהק יותר מאשר לעורכות דין-הנשים; מידע משפטי נחוץ לעורכי דין שאינם יהודים באופן מובהק יותר מאשר נחיצותו לעורכי דין יהודים. מידע קשור למשפט נחוץ ליועצים משפטיים חיצוניים יותר מאשר ליועצים משפטיים פנימיים.
- יתר על כן, ככל שמסגרת ההעסקה גדולה יותר - כך מידת הנחיצות של מידע משפטי עבור עורכי דין שעובדים בה גבוהה יותר ובאופן מובהק.
- צורכי המידע של עורכי הדין בישראל ניתנים לסיווג לפי תשעה מימדים שונים: תחומי המידע (ענפי משפט); דינמיות צורך המידע (תכיפות הישגות); סוגי המידע (משפטי, קשור למשפט, היקפי שאינו משפטי; הסיווג ששימש בשאלון הסקר); מתכונת המידע (אלקטרוני, מודפס, אנושי); זיקה טריטוריאלית של המידע (דין מקומי, דין זר); מידת עיבודו של המידע (מידע גולמי, מידע שלדי); קונקרטיות המידע (מידע עובדתי, מידע 'רך'); עדכניות המידע (מידע עדכני, מידע היסטורי, מידע בטל); דרגות חשיבות שונות של המידע הנחוץ.
- ממצאי המחקר מצביעים על רלבנטיות, ברמת נחיצות משתנה, של שלושת סוגי המידע (מידע משפטי, מידע קשור למשפט ומידע היקפי שאינו משפטי) למילוי תפקידיהם המקצועיים - המשפטי והאדמיניסטרטיבי כאחד, של עורכי הדין בישראל; כאשר נמצא גם שמטלותיהם המקצועיות בעיסוקם בעריכת דין נבדלות זו מזו בתמהיל סוגי המידע הנחוצים להם לביצוען.
- עורכי דין בישראל עושים שימוש במקורות מידע שונים ומגוונים בעיסוקם בעריכת דין, תוך שבואר שהחשיבות אינה של מקור מידע בודד כי אם של תמהיל מקורות המידע הנבחרים שבשימושם של עורך הדין בעיסוקו.
- נמצאה רלבנטיות מצבית ושימוש בפועל בתדירויות שונות מצד עורכי הדין בישראל, בעשרים ותשעה מקורות מידע שנבחנו על כשבעים מתכונותיהם (אלקטרונית, מודפסת, אנושית ו/או אחרת), לצורך איתור מידע משפטי בעיסוקם בעריכת דין. מתוכם זוהו שמונה מקורות מידע המתבלטים על פני מקורות מידע אחרים מבחינת החשיבות המיוחסת להם בעיסוק בעריכת דין בישראל ומבחינת תכיפות השימוש בהם (שנעה בין לעיתים קרובות ועד שימוש על בסיס שוטף) לצורך איתור מידע משפטי: מידע חופשי במרשתת-אינטרנט (מתכונת אלקטרונית); מאגרי מידע משפטי ממוחשבים (מתכונת אלקטרונית); פסק הדין עצמו כמקור מידע (מתכונת אלקטרונית); מידע מעורכי-דין עמיתים מתוך המשרד (מתכונת אנושית); הלקוח בעצמו (מתכונת אנושית); מידע ודו"חות של רשויות מדינה, שלטון מקומי ומוסדות ציבוריים (מתכונת אלקטרונית); 'רשומות' - ספר החוקים, הצעות חוק, קובץ התקנות, ילקוט הפרסומים

(מתכונת אלקטרונית); וזיכרונו ונסיונו המצטבר של עורך הדין. היינו, חמישה מקורות הם במתכונת אלקטרונית, שניים במתכונת אנושית ומקור מידע נוסף במתכונת מבוססת זכרון האדם, ואין מביניהם אף לא מקור מידע אחד במתכונת מודפסת.

- מקורות המידע ניתנים לסיווג לפי שמונה מימדים שונים: סוגי מקורות מידע (פתוח, מסחרי, מוסדי, קוליגיאלי, מקצועי-מומחה), זיקת מקור מידע למסגרת עיסוקו של עורך הדין (אקסוגני, סמי-אקסוגני, אנדוגני), מתכונת מקור מידע (אלקטרוני, מודפס, אנושי, אחר), דינמיות מקור המידע (מתעדכן, סטטי), מיקוד מקור המידע ועומק תכניו (מכווין, מעמיק), זיקה טריטוריאלית (מקור מידע מקומי, מקור מידע זר), פרוגרסיביות מקור המידע (מסורתי, חדשני), דרגות חשיבות שונות של מקורות המידע.

- שליפת מידע מהזכרון היא המתכונת בעלת החשיבות הרבה ביותר והשימוש התכוף ביותר לצורך איתור מידע משפטי בעיסוק בעריכת דין בישראל, וגבוהה באופן מובהק בחשיבותה הנתפשת ובתדירות השימוש המקצועי בה משלוש המתכונות הנוספות (אלקטרונית, מודפסת ואנושית). השימוש במקורות מידע במתכונת האלקטרונית תכוף יותר באופן מובהק מתדירות השימוש במקורות מידע במתכונת אנושית ובמתכונת מודפסת, והשימוש במקורות מידע במתכונת אנושית תכוף יותר באופן מובהק מתדירות השימוש במקורות מידע במתכונת מודפסת.

- מידת החשיבות שמייחסים עורכי דין שאינם יהודים למתכונת מודפסת של מקורות מידע גבוהה באופן מובהק מזו המיוחסת מצד עורכי דין היהודים; ותדירות שימוש במקורות מידע במתכונת אלקטרונית על ידי יועצים משפטיים חיצוניים גבוהה באופן מובהק ממידת השימוש במקורות מידע במתכונת זו על ידי יועצים משפטיים פנימיים.

- קיים מערך היבטים אובייקטיביים וסובייקטיביים הנשקלים על ידי עורכי דין בישראל בבחירת מקורות מידע לשימושם. תשעה-עשר טעמים שונים נמצאו להסביר אי-שימוש או שימוש לעיתים רחוקות במקורות מידע שונים בעיסוקם, כאשר עבור למעלה ממחצית עורכי הדין בישראל אלו ארבע הסיבות העיקריות לכך: חוסר רלוונטיות של מקורות המידע לתחומי העיסוק בעריכת דין; הרגל בשימוש במקור מידע אחר; נגישות מוגבלת של מקור המידע או היעדר מוחלט של נגישות למקור המידע; וזמינות של מקור מידע אחר שתרומתו היחסית למילוי צרכי המידע גבוהה יותר.

- זוהו במחקר זה שתי תופעות מידע ייחודיות: 'תחיה מחדש' של מקורות מידע המאופיינת בכך שמקורות מידע שלא היו בשימוש או שהשימוש בהם הופסק, נכנסו (או חזרו) לשימוש עורכי הדין לאור תועלת חדשה שמופקת מהם; ומקורות מידע שעשויים לשבש את עיסוקם של עורכי דין בישראל ואת טיב השירות המשפטי שהם מעניקים, שחלקם נחוצים לעורכי הדין בעיסוקם המקצועי ואין אפשרות מעשית שלא להשתמש בהם, כגון הלקוח בהתייחס למידע שמוסר (או נדרש למסור) לעורך הדין.

- ממצאי המחקר המשולבים מצביעים כי התנהגות איתור מידע הפרופסיונלית של עורכי הדין בישראל מקיפה את את חמש פרקטיקות איתור המידע שנמנו במודל המסגרת של אל-דהיאני ואופנהיים: האצלה, חיפוש פעיל, חיפוש סביל, חיפוש נמשך, והבחנה מקרית; עליהן מוסיפים ממצאי שלב המחקר האיכותני חמש פרקטיקות מידע נוספות: שליפת ידע קודם (הסתייעות בזיכרון ובניסיון המקצועי), הבחנה תועלתנית, הסתמכות מקצועית (חד צדדית או הדדית), היקש-קשר אנלוגי, וכן עסקת העברת מידע - אשר הן מחוץ לטווח הכיסוי של המודל שגיבשו אל-דהיאני ואופנהיים, אך מהוות אף הן חלק מהתנהגות איתור מידע הפרופסיונלית של עורכי הדין בישראל, ובכך מחדש מחקר זה על המודל המשמש כבסיס לדיון בו. התנהגות איתור מידע של עורכי הדין בישראל מונה לפיכך עשר פרקטיקות שונות שחלקן איתור עצמי של מידע וחלקן איתור מידע תוך הסתייעות באחר.
- התנהגות איתור המידע המקצועית של עורכי דין בישראל אינה פשטנית ומתבררת להתאפיין לכל הפחות בשלוש זיקות מורכבות (Complexities): הטרוגניות ואפשרות שילוב פרקטיקות איתור מידע שונות; מיומנויות איתור מידע דינמית ומתפתחת; איתור מידע כשילוב ייחודי בין תכונות ומיומנויות האדם לבין מימדי מקור המידע ומאפייני המידע שבאמתחתו.
- ארבע 'משפחות סוגים' של נאצלים זוהו מתוך הממצאים המשולבים: נאצל אנדוגני, נאצל אקסוגני, נאצל סמי-אקסוגני, ונאצל-מאציל. ביתר פירוט, זוהתה במחקר הסתייעות עורכי הדין בישראל בעד תשעה נאצלים שונים לצורך איתור מידע נחוץ בעיסוק בעריכת דין, שהארבעה הנפוצים ביותר הם: מתמחה, שהאצלת מטלות איתור מידע עליו מדורגת ראשונה בתכיפותה; נותן שירותים חיצוני שאינו מידען, כגון הסתייעות בחברות שירותי עזר משפטיים; מזכיר (צוות אדמיניסטרטיבי); ועורך דין זוטור.
- חיפוש פעיל - השתדלות מודעת ישירה לאיתור מכוון של מידע מוגדר באמצעות שימוש במקור מידע אחד או יותר, משמש פרקטיקה מקצועית משמעותית ושגורה לאיתור מידע בעיסוקם של עורכי הדין בישראל. במחקר אותרו מספר אסטרטגיות חיפוש פעיל בעיסוק בעריכת דין בישראל, אותן ניתן ליישם במקביל או תוך שימוש במחרוזות חיפוש שונות בו-זמנית: חיפוש פעיל לפי מילות חיפוש ספציפיות או כלליות; חיפוש פעיל נושאי (תימטי); חיפוש מידע תוך שימוש בשדות מיקוד וסינון; חיפוש מבקר; חיפוש מקשר; חיפוש עוקב (או מרגל); וחיפוש מתעד (או היסטורי).
- תכיפות ביצוע חיפוש פעיל של מידע משפטי וגם חיפוש עוקב, על ידי יועצים משפטיים חיצוניים, גבוהה באופן מובהק מתכיפות ביצוע חיפוש פעיל וחיפוש עוקב כאמור של מידע משפטי מצד יועצים משפטיים פנימיים; ותכיפות ביצוע חיפוש עוקב מצד עורכי דין-גברים גבוהה באופן מובהק מתכיפות ביצוע חיפוש עוקב על ידי עורכות הדין-נשים.

- עיון במקור מידע לצורך קבלת מושג ראשוני על תחום משפטי שאינו מוכר לעורך הדין ועיון במקור מידע כשבידיעת עורך הדין קווים כלליים בלבד של המידע המבוקש, נמצאו להיות תצורות החיפוש הסביל הנפוצות ביותר והתכופות ביותר. מאידך גיסא, עיון עורך דין במקור מידע מתוך סקרנות וללא כוונה מוקדמת לאתר מידע מוגדר מסויים וכן עיונו במקור מידע על אף קושי לאפיין את המידע הנחוץ ובציפייה לזהותו כאשר יפגוש בו, נמצאו להינקט בעיסוק בעריכת דין בישראל בתפוצה נמוכה וכן בתכיפות נמוכה.
- תכיפות חיפוש סביל מתוך סקרנות וללא כוונה מוקדמת לאתר מידע מוגדר מסויים מצד עורכי דין-גברים גבוהה באופן מובהק מתכיפות חיפוש סביל על דרך זו מצד עורכות דין-נשים; תכיפות חיפוש סביל על דרך עיון במקור מידע לאחר קושי לאפיין במדויק את המידע הנחוץ ובציפייה לזהותו כאשר יפגשו בו, גבוהה באופן מובהק בקרב עורכי דין הרשומים במחוז תל אביב והמרכז מכפי שהיא בקרב עורכי דין הרשומים במחוז אחר; ותכיפות העיון של יועצים משפטיים חיצוניים במקור מידע לצורך קבלת מושג ראשוני על תחום משפטי שאינו מוכר, גבוהה באופן מובהק מתכיפות החיפוש הסביל על דרך זו על ידי יועצים משפטיים פנימיים.
- חשיבות החיפוש הסביל במסמך יחיד המרכז תכנים שונים (כגון ספר מקצועי או פסק-דין) נעוצה בתרומת רמת פריט מידע זה להכוונה משפטית בתוכנו, בין היתר משום שחלק מפריטי מידע משפטי ברמה זו עשויים להיעד באופן ישיר וראשוני על הדין וההוות את כלי העבודה המעשי בפועל של עורכי הדין בעיסוקם; וחיפוש סביל בפריטי מידע מרמת הביניים, פריט מידע המרכז מסמכים שונים (כגון חוברות לקט ועדכוני מידע משפטי עתיים), הוצג כמסייע לשמירה על מידת עדכון מקצועי נאותה של עורכי הדין בישראל אודות חידושים החלים במשפט בתחומי עיסוקיהם; וחיפוש סביל בפריטי מידע ברמה כללית, היינו כאלו המרכזים מקורות מידע שונים (כמאגר מידע משפטי מסחרי או מנוע חיפוש גוגל), עשוי לסייע לאיתור 'עוגנים' שונים: רציונלות, מילות מפתח ומושגים רלבנטיים שמשרתים חיפוש נלווה פעיל וממוקד בסוגייה.
- חיפוש נמשך - היינו, השתדלות מודעת עקיפה או ישירה לצורך התעדכנות מעת לעת בשינויים ובהתפתחויות שחלו בתחומי עניין מקצועיים, נתפש כחובה מקצועית חשובה של העוסקים בעריכת דין בישראל, שנחוצה לשמירת רמתו המשפטית-מקצועית של עורך הדין ושתועלתה צופה פני הווה (תיק פתוח) וגם פני עתיד (תיק עתידי). אילו ציפים מקצועיים שונים ובעיקר אילו צי עומס עבודה רב, קוצר זמן וטירחה אישית, כמו גם תפיסת חוסר יעילות בשימוש בה ומעש מקצועי שאינו בר-חוב, נמנו כסיבות לזניחת פרקטיקה זו.
- תכיפות החיפוש הנמשך הפעיל (יזום) מדי תקופה, לפי מילות חיפוש, בקרב עורכי דין הרשומים במחוז אחר (שאינו תל אביב והמרכז) גבוהה באופן מובהק מתכיפות החיפוש הנמשך על דרך זו בקרב עורכי דין הרשומים במחוז תל אביב והמרכז. עורכי דין שאינם ליטיגטוריים נוקטים בגישה מתוכננת וסדורה יותר להתעדכנות בהתפתחויות ובחידושים החלים במשפט, בעוד אלו העוסקים בליטיגציה מתאפיינים בסגנון התעדכנות מזדמן וספורדי יותר במידע משפטי חדש.

ככל שמספר עורכי הדין במסגרת העיסוק גדול יותר, כך מידת החיפוש הנמשך אחר מידע חדש בתחום עניין מקצועי על דרך האצלה גבוהה יותר באופן מובהק.

- ששה מקורות מידע משרתים את מרבית עורכי הדין בישראל להתעדכנות מעת-לעת בהתפתחויות בתחומי עניין מקצועיים במסגרת העיסוק בעריכת דין: מאגרי מידע משפטי מסחריים (מתכונת אלקטרונית); פסק הדין עצמו כמקור מידע, קרי הפניות בתוכן פסק הדין (מתכונת אלקטרונית); מידע חופשי במרשתת האינטרנט (מתכונת אלקטרונית); עורכי דין עמיתים מתוך המשרד וכן עורכי דין עמיתים מחוץ למשרד שאינם בא-כח הצד שכנגד (מתכונת אנושית); ו'חוברת לקט' ועדכוני מידע משפטי (מתכונת אלקטרונית).
- עורכי הדין בישראל עשויים לאתר מידע גם על דרך הבחנה מקרית, כלומר באופן לא מתוכנן ושאינו צפוי. הבחנה מקרית עשויה להיות 'סבילה', מבלי שהיתה השתדלות מודעת כלשהי לאיתור מידע; 'פעילה', גילוי מקרי ובלתי צפוי של מידע רלבנטי לסוגייה שבטיפול עורך הדין במהלך השתדלות מצדו; או 'פארא-סבילה' על דרך האצלה או הסתמכות מקצועית.
- מידע שהתגלה במקריות לא בהכרח ייבחן, קל וחומר ייבחן לעומקו וימוצה, מאחר שהדבר עלול לגזול זמן עבודה יקר (שלו גם משמעות כספית) ולכן עשוי להתקיים רק רפרוף מהיר במידע זה כדי לקבל מושג כללי על תוכנו.
- המידע המובחן במקריות נמצא כפוטנציאל להתקשר לשלוש מסגרות זמן בעיסוקם של עורכי דין בישראל: הווה, נוגע לסוגייה מקצועית נוכחית שמטופלת על ידי עורך הדין ('תיק פתוח'); עתיד, מתקשר לסוגייה מקצועית שעורך הדין שוקל לקבל לטיפולו (צופה פני עתיד קרוב) או שצופה שיידרש לה בעתיד כלשהו; וכן למסגרת זמן עבר, מתקשר לסוגייה שהטיפול בה מצד עורך הדין הסתיים זה מכבר, כלומר 'תיק סגור', אך לא מן נמנע כי ישוב ויידרש לה שוב בעיסוקו.
- אפיזודות הבחנה מקרית במידע שחלק מעורכי הדין בישראל חווים בעיסוקם הן משני סוגים: סרנדיפיטי, שכרוך במטען ערך חיובי של המידע שהובחן במקריות עבור מגלהו, כששתי התועלות הרווחות ביותר הן סיוע לרענון או לעדכון ידיעות מקצועיות וסיוע לייצוג הלקוח בפני רשויות, מוסדות או בהליכים משפטיים ומעין-משפטיים; וכן גילוי משבש שכרוך בחוסר ערך או בתועלת שלילית (היזק) של המידע שהובחן במקריות כגון מידע מפתיע ומביך שנתגלה באקראי והחליש את קו הטיעון המשפטי בשם לקוח.
- הבחנה מקרית במידע עשויה להתרחש בעיסוקם של עורכי דין בישראל הן במסגרת מילוי תפקידם המקצועי-משפטי והן במסגרת מילוי תפקידם המקצועי-אדמיניסטרטיבי.
- אחד מכל שמונה עורכי דין בישראל סבור שגילוי מקרי ובלתי צפוי של מידע בתחומי עניין מקצועיים הוא עניין של מזל בלבד, ארבעה מכל עשרה עורכי דין בישראל רואים בכך שילוב של נסיבות חיצוניות שאינן תלויות באדם המגלה, וכמחצית עורכי הדין בישראל סבורים שגילוי מקרי ובלתי צפוי של מידע בתחומי עניין מקצועיים הוא שיטה להשגת מידע שניתן להסתמך עליה בעיסוקם בעריכת דין.

- תועלת אפסית (חסרון ערך סובייקטיבי של המידע שהובחן באופן מקרי) ותועלת שלילית (מידע מזיק) שצומחות מהבחנה מקרית במידע בעיסוקם של עורכי דין הרשומים במחוז תל אביב והמרכז, רווחות באופן מובהק פחות מאשר בעיסוקם של עורכי הדין הרשומים במחוז אחר.
- עורכי הדין בישראל חווים הבחנה מקרית במידע בתחומי עניין מקצועיים בעיסוקם בעריכת דין, באופן מובהק יותר במקורות מידע במתכונת אלקטרונית מאשר במקורות מידע במתכונת אנושית; וכי בשתי מתכונות אלו חווים עורכי הדין בישראל הבחנה מקרית במידע באופן מובהק יותר מאשר במקורות מידע במתכונת מודפסת.
- מחקר זה מחדש כי מתקיימים קשרים חיוביים ומובהקים בין פרקטיקות איתור מידע שונות.
- איתור המידע עצמו מבוצע באחד או יותר מארבעה נתיבי מידע: נתיב רב-שלבי, מתפתח והדרגתי; נתיב מועדף, למיצער בנקודת הפתיחה שלו; נתיב משתנה (דינמי) כתלות בהקשר מקצועי; ונתיב מידע כשהחיפוש אינו נותן מענה לצורך המקצועי במידע.
- נמצאו ארבעה טעמים לסיום נתיב המידע: איתור מענה לצורך המקצועי במידע והסדרת פער הידע, בין שהמידע שהושג מטיב עם עורך הדין ובין לאו; תוצר החלטה של הממונה על עורך הדין במסגרת התעסוקתית בדבר הפסקת איתור מידע; קבלה מקצועית מודעת של המשך קיום פער במידע הנחוץ; ומפאת חוסר כדאיות בהמשך איתור המידע בשל כך שמשאבי העלות (זמן, ממון וכיו"ב) גוברים על התועלת הצפויה מהמידע ומכריעים את סיום נתיב איתור המידע.
- מרבית עורכי דין בישראל פונים תחילה להעריך את המידע שאותר ורק לאחר מכן משתמשים בו; זאת מנימוקי אחריות מקצועית, פוטנציאל השפעת המידע על צדדים שלישיים בנוסף ללקוח (ואף ככלי אפשרי לניגוח הלקוח על ידי הצד-שכנגד), כמו גם כחלק מאסטרטגיה מקצועית של עורך הדין לאיתור ליקויים וחולשות בטענות הצד שכנגד. אולם, יש גם מקרים בהם עורכי דין בישראל משתמשים באופן מיידי במידע שאותר, ללא השתדלות קודמת להערכתו; כך, בין היתר, לגבי מידע האצור בזיכרונו ובמטען הניסיון המצטבר של עורך הדין ולפיכך בחזקת מוערך וללא צורך להעריכו מחדש, מידע שהבנתו היא מיידיית ואינו מורכב ותרומתו המקצועית ישירה וברורה על פניה, ומפאת צרכי הלקוח ורצונו בתשובה מיידיית בשילוב אופיו התמציתי והאמין של המידע.
- ראיונות העומק מצביעים על שתי פרקטיקות סותרות בעניין שיתוף מידע בעיסוק בעריכת דין בישראל: האחת היא שיתוף מידע וולונטרי או כפוי; והאחרת היא אי-שיתוף מידע בשל העדפה אישית או מטעמי תחרותיות, השאת תועלת עצמית ושימור יתרון מקצועי.
- אותרו ארבעה אופני שמירה, בצורה עצמאית או לפי שיטה סדורה, בעיסוק בעריכת דין בישראל: שמירה קוגניטיבית בזיכרון, שנזכרה כמתכונת השמירה הבסיסית ביותר של מידע בעיסוק בעריכת דין בישראל; שמירה מוחשית בקלסרים, שנטען כי מסיבות שונות השימוש בה הולך ומצטמצם בעיסוק בעריכת דין בישראל; שמירה במערכת אלקטרונית, בין במחשב אישי ובין במערכת ניהול מסמכים ותיקי לקוחות ואף תוך שימוש בטכנולוגיות ענן, שדווחה

כמועדת על עורכי דין בישראל לצורך תיעוד מקצועי ארוך טווח, איחזור מהיר של מידע וכמסייעת להגברת פרוץ העבודה של עורכי הדין בישראל וניהול סיכונים ותהליכיים משפטיים; כמו גם מתכונת שמירה משולבת. ברם, שמירת מידע בעיסוק בעריכת דין בישראל אינה גורפת וכי לא כל פריט מידע שנמצא בשימוש גם נשמר בצורה פוזיטיבית על ידי עורכי הדין.

כתוצאה משילוב ממצאי שני מערכי המחקר גובש מודל ייעודי לתיאור התנהגות איתור מידע של עורכי הדין בישראל. מודל זה נסמך בבסיסו, כמסגרת עיונית, על מודל התנהגות איתור המידע שהציעו אל-דהיאני ואופנהיים (AI-, 2008) (Daihani & Oppenheim), תוך שנעשו באחרון התאמות והרחבות נחוצות כפי שחייבו ממצאיו האינטגרטיביים של מחקר זה. כמתבאר, המודל המוצג פרי מחקר זה רחב יותר ומעמיק יותר ממודל המסגרת ומצליח ל'תפוס' את מורכבות התנהגות איתור המידע של עורכי הדין בישראל. המודל החדש מציע מספר חידושים עיקריים: הראשון בהם הוא שמודל זה מפרט את סביבת המידע בה פועלים עורכי דין בישראל, מתייחס לתפקידיהם ומטלותיהם המקצועיות של עורכי הדין בישראל, כמו גם לאילוצים והתאמות והעדפות שונות בעיסוקם; כמו כן מתייחס המודל החדש למודעותם המקצועית של עורכי הדין בישראל למקורות מידע ולפרקטיקות איתור מידע שונות, על זיקות מורכבות שמתקיימות בתהליך איתור המידע, וכן לנתיבי מידע והיזונים חוזרים שעשויים להתקיים; ובנוסף מרחיב המודל החדש ונוגע גם בפעולות מידע לאחר איתורו, כהערכת המידע ושימוש בו (שיתופו ושמירתו). אלו היבטים מהותיים ויסודיים שנעדרה ההתייחסות הקונקרטית אליהם במודל של אל-דהיאני ואופנהיים והם נותרו בו בגדר איזכור כוללני ולקוני כאל 'עורכי דין בהקשר'. חידוש נוסף במודל שגובש במחקר זה הוא פירוט עשר פרקטיקות איתור מידע הנהוגות בעיסוק בעריכת דין בישראל - הווה אומר, שבמחקר זה זוהו חמש פרקטיקות מידע נוספות שמתקיימות בעיסוק בעריכת דין בישראל ונעדרו ממודל המסגרת. המודל החדש נסמך על הידע הקיים ומוסיף לו ממדים חדשים המאפשרים הבנייה שלמה, רחבה ומעמיקה יותר של התנהגות איתור המידע של עורכי הדין בישראל, ואף עשוי לשמש כמודל-יחס לבחינת התנהגות מידע של עוסקים נוספים בענף המשפט בישראל (כגון שופטים, עוזרים משפטיים ומידענים משפטיים).

מן המצטבר ניכר כי מחקר זה בחן ביסודיות את התנהגות איתור המידע של עורכי הדין בישראל על מגוון היבטיהם הנלווים והעמיד תובנות אמפיריות נרחבות ומעמיקות שלהם כצרכני, מאתרי ומשתמשי מידע. תובנות אלו צפויות להועיל לעורכי הדין בבחינה, ברמה אישית וגם ארגונית, של התנהגות איתור המידע המיושמת בפועל מצד כל אחד מהם בעיסוקן ולבחינת הצורך בהטמעת התאמות, בשיכלולה או ביישום פרקטיקות איתור מידע נוספות לתועלתם לשם עמידה טובה יותר בחובה המקצועית לייצוג נאות, מסור ונאמן של מקבלי השירות ותוך שיפור האוריינות המשפטית. ממצאי המחקר ומסקנותיו עשויים להיות בעלי חשיבות גם למפיצי מידע משפטי ויזמים טכנולוגיים ואחרים בתחום המשפט, שביכולתם להביאם לכדי מימוש מסחרי ובכך לשפר שירותי ומוצרי מידע קיימים ולהתאימם לפרקטיקות איתור המידע של עורכי הדין בישראל למעשה, לשם הגברת שמישותם, תועלתם המקצועית ושביעות רצונם של המשתמשים בהם, כמו גם לפתח מוצרי מידע חדשים ושירותי מידע נוספים מתוך הבנה עמוקה ומעוגנת אמפירית של היבטי התנהגות המידע המקצועית

של ה'אדם עורך-הדין'. בנוסף, את התובנות העולות מהמצאים ניתן להטמיע וליישם גם בתכנית ההוראה בקורסים העוסקים במידע משפטי ובפרקטיקום במחלקות למדעי המידע ובפקולטות למשפטים, כמו גם בתכניות לימודי המשך מידעניות ומשפטיות שנהוגות בישראל, על מנת להעניק לעורכי הדין ולמידענים בהווה ובעתיד ידע מקיף ואמפירי, הבנה עיונית והכשרה מעשית בהיבטים שונים של איתור מידע משפטי.

מספר מערכת: 9926522670305776